

**T.C. İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ**

**DIŞ TİCARET ENSTİTÜSÜ
WORKING PAPER SERIES**

Tartışma Metinleri

WPS NO/ 212 / 2019-03

**KARADAĞ'DA KADINLARIN ÇALIŞMA HAYATINDAKİ YERİ VE
KADINLARI GİRİŞİMCİLİĞE YÖNELTEN FAKTÖRLER KARŞILAŞTIKLARI
SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

Naja MUKOVİC¹

¹ najamukovic@gmail.com İstanbul Ticaret Üniversitesi/Öğrenci

Karadağ' da Kadınların Çalışma Hayatındaki Yeri Ve Kadınları Girişimciliğe Yönelten Faktörler, Karşılaştıkları Sorunlar Ve Çözüm Önerileri

Özet

Kadın girişimciliği, ulusal ekonomilerin gelişmesinde ve büyümesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, nüfusun yarısını temsil etmelerine rağmen, kadınlar hala Batı Balkanlar'da veya küresel olarak daha yüksek bir yönetim kademelerinde bulunmamaktadırlar. Bu nedenle, bu araştırma kadın girişimcilerin durumunu ve bunların Karadağ gibi Batı Balkan ülkelerinde çalışma yerlerini sunacaktır. Çalışmanın temel amacı, toplumda akıcı bir kadın olmanın sorunlarını bulmak ve aynı zamanda sorunluların temel çözümlerini bulmaktır.

Abstract

Women's entrepreneurship plays an important role in the development and growth of national economies. However, although they represent half of the population, women still do not exist in the Western Balkans or globally at a higher level of menagment. For this reason, this research will present the case of a women entepreneurs and their working place in on of the countries of the West Balkan such as Montenegro. The main aim of the study is to find the problems of being a fluent woman in society and also to find the basic solutions of the problematic.

Keywords: Women entrepreneur, Western Balkan, Analysis, Solutions

Giriş

Kadın girişimciler dünyayla erkek girişimcilerden daha fazla ilgilenmiştir. Bunun nedeni, bu konseptin oldukça 'yeni' olması ve söylenecek daha fazla hikayesi olduğu görünmüştür. Bir kadının sesini yalnız veya diğer kadınlarla yüksek sesle yükseltmesidir, ancak yüksek ses çıkarmak için yalnızca iyi bir şekilde çözülmeyen bir sese ihtiyaç duyulur ve bu dünyanın iyi dinlemediği ve kadınların yaralarının hala iyileşmediği anlamına gelir. Bu çalışmanın ana görevi Karadağ'da bir kadının seslerini dinlemektir.

Kadın girişimciliği, ulusal ekonomilerin gelişmesinde ve büyümesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, nüfusun yarısını temsil etmelerine rağmen, kadınlar hala Batı Balkanlar'da veya küresel olarak daha yüksek bir yönetim kademelerinde bulunmamaktadırlar. Bu nedenle, bu araştırma kadın girişimcilerin durumunu ve bunların Karadağ gibi Batı Balkan ülkelerinde çalışma yerlerini sunacaktır. Çalışmanın temel amacı, toplumda akıcı bir kadın olmanın sorunlarını bulmak ve aynı zamanda bu sorunluların temel çözümlerini bulmaktır.

1. Girişimcilik Kavramı, Temel Boyutları ve Özellikler

1.1 Girişimcilik Kavramı ve önemi.

Girişimcilik kavramı, 80'li yıllardan sonra günümüze ulaşmış, özellikle son yıllarda önemini arttırmıştır. Etimolojik anlamda bakıldığında, girişimci sözcüğü 'entre' (girmek) ve 'prendre' (almak, üstlenmek) sözcüklerden oluşmakta ve 'bir şey yapmak' anlamına gelmektedir. İktisadi açıdan girişimci, arz ve talebe yön veren, pazar arayan kişidir. Girişimcilik ise, daha çok kaynakları ekonomik olarak bir araya getirerek harekete geçirme faaliyeti olarak anlaşılmaktadır. Girişimci kişiler ücret karşılığında bir işte çalışan kişiler değil; kendi işini kuran ve yapan kişilerdir. (Aytaç, 2006). Girişimciler başarılı olabilmek için sahip olduğu kaynakları optimum biçimde kullanmak, pazar da güzel bir yer edinmek zorundadırlar. Bu sebeple girişimcilik kavramı iktisadi bir çerçeve içerisinde ele alınmaktadır. Ancak bu kavram özellikle son dönemlerde sosyal bilimcilerin ilgi alanına girmiştir.

1.2 Temel Boyutları

‘Girişimciliğe yol açan ,engelleyen faktörlerin bulunması ve ölçülmesi zordur. Bu konuda en ciddi çalışmalar: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) ve Dünya Girişimcilik Platformunu (Global Entrepreneurship Monitor- GEM) tarafından yapılmaktadır.’(Bozkurt vd. 2012:234).

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) tarafından gerçekleştirilen çalışmalar, girişimciliğin temelini üçe ayırmakta:

- Altyapı koşulları,
- Devlet programları,
- Kültürel davranışlar ve tutumlar’ (Karataş, 2016:9).

‘Girişimcilik konusunda çalışan uluslararası kuruluşlardan olan Babson College ve London Business School tarafından oluşturulan , Dünya Girişimcilik Platformunun (GEM) yaptığı çalışmaya göre, girişimciliği belirleyen etmenler ülke altyapısı ve girişimcilik altyapısı olarak iki grupta toplanabilir:

- Ülke altyapısında oluşturan faktörler;
- Girişimcilik altyapısını oluşturan faktörler;

Ülke altyapısında incelenen konular şunlardır: Ekonominin dışa açıklığı, devletin rolü, finans sektörünün etkinliği, teknoloji yoğunluğu, fiziksel altyapı, yönetim becerileri, esnek işgücü pazarı, yasal kurumlar, ekonomik büyüme, sosyal, politik ve kültürel ortamdır. Girişimcilik altyapısını oluşturan faktörler ise şöyle sıralanmıştır: Finans, Devlet Politikaları, Devlet programları, Eğitim, Ar-Ge transferi, ticari altyapı, iç pazarın dışa açık olması, fiziksel altyapı ve kültürel normlar’ (Bozkurt vd. 2012:234).

1.3 Girişimcilik Özellikleri

“Beş Etmen Modeli” veya diğer bir deyişle “Anlayış Yeteneği” olarak isimlendirilen beş faktör, kişilik özelliklerinin açıklanmasında önemli ipuçları vermektedir. Bu beş etmen :“Açıklık, Sorumluluk, Dışadönüklük, Uyumluluk ve Duygusal Denge”dir. Bütün bu

faktörlerin girişimçilik ile doğrudan bağlantısı vardır. Örneğin; bir girişimci açık olmalı, sorumluluğunu bilmeli, dışa dönük hareket edebilmeli, takımıyla uyumlu olmalı ve onlarla duygusal bir denge kurabilmelidir. Bütün bunları yapamayan bir girişimcinin başarılı olması zaten düşünülemez (Ören ve Biçkes:2011: 69).

Açıklık: “Sanatı takdir, his, macera, sıra dışı fikirler, hayal kurma, merak ve çeşitli deneyimler” olarak açıklanıyor. Bütün bu faktörleri tek tek ele aldığımızda, bu özelliklerin, girişimcinin “risk alma” faktörüyle doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

Sorumluluk: “Öz disiplin göstermeye yönelim, sorumluluk sahibi olarak hareket etme ve başarı için azimli olma; kendiliğinden olan yerine planlı hareket etme,” olarak tanımlanıyor. Bir girişimci, planlı ve disiplinli hareket etmeden girişimde bulunduğu için ciddiyetine vakıf olamaz.

Dışadönüklük : “Enerji, olumlu duygular ve diğerlerinin ortaklığını ve teşvikini aramaya eğilim” şeklinde ifade edilmektedir. Girişimci aktif bir kişidir ve enerjik olmalıdır.. Takım çalışmasına meyilli olmayan bir girişimcinin başarılı olması asla düşünülemez.

Uyumluluk : “Şüpheli ve zıt olmaktan çok merhametli ve yardıma hazır olmaya eğilim” şeklinde tanımlanmaktadır. Girişimci uyumlu olmalıdır ve bilgi, sevgi, merhamet, şefkat gibi iyi özellikleri paylaşıp çoğaltmayı; sıkıntı, dert, problem gibi negatif faktörleri paylaşım azaltmayı amaç edinen “sosyal sermaye” olgusuyla hareket eden bir karakter niteliğine sahip olmalıdır.

Duygusal denge: “Öfke, kaygı, bunalım veya alınganlık gibi tatsız duyguları kolayca yaşama eğilimi; bazen duygusal dengesizlik olarak da adlandırılır” şeklinde ifade edilmektedir. Bu ifadeden anlaşıldığı gibi, girişimci öfke, kaygı, bunalım veya alınganlık gibi faktörleri kolaylıkla yönetebilmesini bilen bir şahıstır. Yani, bu tür negatif duygular girişimcinin kolayca üstesinden gelebileceği ve atlatılabileceği duygulardır. Bu özellik, girişimcinin olumsuz faktörler karşısında irade gücünü ve direncini güçlendiren bir özellik olduğundan, krizlerde süreç yönetimini başarıyla yönetebilme özelliğini göstermektedir.

Kişilik özellikleriyle ilintili olan bu özelliklerin, girişimciyi ne ölçüde olumlu etkilediğini ve istihdam edeceği işgücü ile koordineli çalışma açısından ne denli etkili olduğu vurgulanabilir. Bu da gösteriyor ki, kişilik özellikleri pozitif anlamda etkin olduğunda, girişimciyi olumlu anlamda etkiliyor ve motive edebiliyor (Ören ve Biçkes:2011:70).

2. Kadın Girişimciler, Karşılaştıkları Sorunlar Ve Çözüm Önerileri

2.1 Kadın Girişimci ve İş Hayatındaki Yeri

Girişimci, ekonomik açıdan oluşan pazar taleplerine göre mal ve hizmet üretimini sağlayıp ,değerlendirebilmek için gerekli olan tüm üretim faktörlerini bir araya getiren kişidir (Çabuk, Doğan, Köksal, 2015: 425). ‘Kadın girişimci’ ise, kendi adına kurduğu bir işletmesi olan, bu işletmede tek başına veya diğer kişilerle birlikte çalışan veya ortaklık kuran, işletmesi ile ilgili konularda özel veya kamu kuruluşları ile iletişime geçen, işletmenin geleceği ile ilgili planlar yapan, işletmeden elde ettiği kazanç üzerinde söz sahibi olan ve işletmesi adına tüm riski üstlenen kadın olarak tanımlanmaktadır (Soysal, 2010).

‘Kadın girişimciler üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde; girişimci kadınların genellikle 25-55 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Kadın girişimcilerin en çok faaliyet gösterdikleri iş alanları: Giyim, terzilik, kuaförlük, güzellik salonu, tuhafiyecilik, kozmetik, turizm ve gıda iş kollarıdır. Kadınların girişimcilik rolü üstlendiği işletmelerin küçük bir bölümü üretim ve finans iş kollarında olmakla birlikte, çoğu hizmet sektöründedir. Bu işletmelerin çoğu küçük ve orta ölçekli işletme (KOBİ) olup bunların da büyük kısmı aile işletmesi niteliğindedir. Kadın girişimcilerin zamanın çoğunu genellikle işlerine ve ailelerine göre planladıklarını, kendilerine yeterince zaman ayırmadıkları görülmektedir. Kadınların bir çok rolü aynı anda yürütmek zorunda kalmalarının , yaşam memnuniyetlerini olumsuz etkileyerek strese yol açtığını belirterek, girişimsel faaliyetlerin, kadınların kendilerini gerçekleştirmeleri ve topluma katkı sağlamaları açısından etkin bir yol olduğunu belirtmektedir’ (Çabuk, Doğan, Köksal, 2015: 426)

2.1.1 Sorunlar ve Çözüm Önerileri

A. Tarihi Gelişim Sürecinde Kadının "Kimliksizlik" Sorunu

Dünya Toplum tarihinde , kadın anlayışının niteliğini, kadının değerini, kadına biçilen rolleri, kısaca toplumdaki yerini günümüz toplumlarının geçmiş geleneklerinden örneklerle kısaca genel olarak özetlersek: (Bahadır,2005):

- Dinden uzak kalmış ya da dinî değerleri tahribata uğramış eski toplumlarda -kaba bir tasnifle- kadın;
- Ölmüş kocasıyla birlikte gömülmek zorunda kalacak kadar erkeğe bağımlı kılınarak, kocasının hakimiyetine mahkum edilmiştir.

- Bütün hayatı iş gücü, cinsellik, üreme gibi birtakım dar kalıplar arasında sıkıştırılarak sınırlandırılmıştır.
- Temel nitelikleri bastırılarak, toplumdan soyutlanmış, kimliksizleştirilmiş ya da varoluş mücadelesi dahilinde hak etmediği bir kimliği kabul etmek zorunda bırakılmıştır.

B. Modern Hayatta Kadının Kimlik Arayışı Sorunu

Tüketiciilik, sosyal statü, daha fazla, refah gibi yeni bir takım eğilimlerle öne çıkan modern hayatta kadının başlıca sorunları ; toplumsal roller, ekonomik bağımsızlık ve cinsellik noktasında yoğunlaşmaktadır.

2.1.1.1 Kadın Neden Ekonomik Bağımsızlık İster?

‘Kadınların ekonomik bağımsızlık istemelerinin altında yatan en büyük neden , kendilerini gerçekleştirme istekleridir. Geçmişten günümüze gelen ataerkil toplumlarda ikinci planda kalmış kadın çalışıp ekonomik özgürlüğünü eline aldığıında kendilerini daha özgür hissetmektedirler.

Çalışan bir kadının ailesine olan katkısının çok daha fazla olduğu aksi iddia edilemez bir gerçektir. Bu sebeple de çalışmak isteyen kadın sayısı çoktur. Bu düşünceden ötürü erkeklerin desteğin alan kadın da çoktur. Kadın için çalışmak aynı zamanda daha güçlü hissetmek anlamına da gelmektedir. Ayakları üzerinde duran, kendi parasını kazanıp daha özgür harcamalar yapabilen kadınlar kendilerini çok daha güçlü hissederler’ (bilmisler.com).

‘Karadağ’da işletme kurma ve tescil işlemleri zaman alan uzun bir süreç olarak düzenlenmiştir. Kadın girişimciler henüz işletme kurma aşamasında bilgi eksikliğinin doğal bir sonucu olarak birçok sorunla karşı karşıya kalarak yorucu bir süreçten geçmektedirler. Devlet ve ilgili kuruluşlar tarafından yasal ve idari düzenlemeler yapılarak bürokratik engellerin düzenlenerek hafifletilmesi ve danışmanlık hizmetleri sağlanması yolun başındaki girişimciler için kolaylık sağlayacaktır. Kadın girişimciler uygun işe uygun eleman temin etmede sorunlar yaşamaktadırlar. Bu sorunlar kadın girişimcilerin işe uygun eleman alamamalarından kaynaklanabileceği gibi çalışanın kadın patrona güvenmemesinden de kaynaklanabilmektedir’(Öztürk,2016:7)

3. Karadağ'da Kadın Girişimciliği Üzerine Bir Araştırma

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma Karadağ'da kadın girişimciliği ve kadınların çalışma hayatındaki yeri ve Kadınların Girişimciliğe yönelten faktörleri, karşılaştıkları sorunları ve çözümlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

3.2 Araştırmanın Önemi Ve Kullanılan Yöntemi

Karadağ'ın 2006 yılın'da bağımsızlık ilanından sonra, insan haklarına saygı duymayı taahhüt etmiş ve bu alanda 'Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi' Sözleşmesi de dahil olmak üzere bir dizi sözleşmeyi kabul etme kararlılığını ifade etmiştir. 'Bir kadının bir anne ve ev hanımı olarak rolünün geleneksel olarak anlaşılması, onun iş açısından önemli bir rol oynamasını sağlar. Buna ek olarak, Karadağ'da kadınlar için iş kurmada karşılaşılan önemli zorluk, uygun finansman koşullarının olmamasıdır. Genellikle kendi adlarına sahip gayrimenkul sahibi olmadıkları için, işlerini finanse etmek için kredi almaları sınırlıdır.'(Bojanovic, 2013.s14). Karadağ'da ki kadın girişimcilerin karşılaştıkları zorlukları göz önünde bulundurarak, bu araştırmanın önemi, üstesinden gelmek için önlem önerisi sunmaktır. Araştırmanın modeli genel tarama (survey) modelidir. Araştırmada herhangi hipotez bulunmamaktadır. Verilere dayalı olarak nitel yöntemi kullanmıştır.

3.3 Araştırmanın Örneklem Ve Dahil Edilen Kadınlar

Bu araştırma Karadağ bölgesini kapsamaktadır. Bar, Podgoritsa, Rozaje ve Ulcinj şehirlerinde girişimcilik faaliyetinde bulunan kadınlar ve girişimci olmayan kadınlar üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda tesadüfen 147 kadın seçilmiş ve üç kategoride ayrılmıştır.Kadın girişimci; Çalışan ve kendi işini kurmayı planlayan kadınlar; İşsiz olan ve girişimciliğe girme planları olmayan kadınlar.

Üçüncü kategori de girişimcilikle uğraşmak istemedikleri ve karşılaştıkları sorunların neler olduğu konusunda bilgi almak için seçilmiştir. Araştırmaya öncelik veren kadın girişimciler araştırmanın yarısını oluşturmaktadır.

3.4 Anket Formunun İçeriđi

Birincil verilere dayalı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Kadınları girişimciliğe yönelten faktörler, karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerilerini ölçmek hedefiyle ilk 10'su domegrafik, 11'i ise tercih belirleme soruları, 4'ü – çoklu tercih edilen soruları, 4'ü yorumlar ve açık uçlu soruları ve bir tane beşli Likert ölçeğinde olmak üzere 30 adet soru barındıran anket yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Bu şekilde anket formları 147 kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Anketin hazırlanmasında iş doyumunu ölçmeye yönelik 2016 yılında İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü tarafından yürütölmekte olan “Türkiye’de Kadın Girişimcilik: Kadınları Girişimciliğe Yönelten Faktörler, Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri.” konulu Meryem Demet Öztürk tarafından yüksek lisans çalışmasının uygulama kısmında değerlendirmek üzere hazırlanmıştır. Ancak, anket formu Karadağ bölgesinde pek uygun bulunmaması nedeniyle , 14 tane soru hazır anket dışından eklemiştir. Nerede oturuyorsunuz? Dini İnancınız; Çalışıyor Musunuz? Kadın Girişimci Misiniz? "Girişimcilikle Uğraşmayı Planlıyorum"- Cevabınızı Seçtiyseniz Bu Adımda Neden Böyle Bir Karar Verdiğinizi Açıklayınız; "Girişimcilikle Uğraşmayı Planlamıyorum" - Cevabınızı Seçtiyseniz Neden Böyle Bir Karar Verdiğinizi Açıklayınız; Eğer "Hayır" Cevabınızı Seçtiyseniz Neden Kadın Girişimci Olmadığınızı Belirtiniz; Eğer "Evet" Cevabınızı Seçtiyseniz Bu Adımda Karar Vermeniz Nedenlerini Belirtiniz; Mevcut Faaliyetle Kaç Yıldır İlgileniyorsunuz? Şirketinizdeki Çalışan Bayan Personel Sayısını Belirtiniz; Şirketinizdeki Çalışan Bay Personel Sayısını Belirtiniz; Karadağ'da Ürettiğiniz Malları / Hizmetleri İhraç Ediyor Musunuz? Hangi Ülkelerle İşbirliği Yapıyorsunuz? –kullanılmış hazır anket dışında eklenen sorulardır.

3.5 Araştırmanın Bulguları

Çalışmanın bu bölümünde uygulanan anket formunda yer alan soruların SPSS 22 paket programı kullanılarak elde edilen sorulara ilişkin bilgiler açıklanacaktır. Araştırmanın bulgular bölümü, dört başlıkta gösterilmiştir. Bunlar; araştırmaya katılanların demografik özelliklerini, Karadağ'daki kadınların çalışma hayatındaki yeri ve kadın girişimcinin şirket ile ilgili bilgiler yer alınmaktadır. Aynı anda Likert ölçeği değerlendirme sonuçları bölümün içerisinde gösterilmektedir.

3.5.1 Örneklem Grubunun Demografik Özellikleri

Karadağ'daki kadın girişimciler hakkında genel bilgiler, demografik soruları içermektedir. Araştırmaya katılanların çoğunun Karadağ başkenti Podgorica'dan geldiği (%40,8) ve 30-39 (%32) yaşları arasında olduğu ve İslam dinine mensup olduğu belirtildi (%49,7). Örneklem Grubunun Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımına göre çoğu lise mezundur (%46,9). Büyük bir bölümünün %58'sinin (39,5) üniversite mezunu olduğunu göstermektedir. Eğitim noktasında eksikliği bulunan bazı kadın girişimcilerin, çeşitli sertifika ve kurs programlarına katılarak bu eksikliklerini gidermeye çalıştıkları görülmüştür' (Erdun, 2011:64). araştırmaya katılan kadın girişimcilerin medeni durumları incelendiğinde; 105'i, (% 71,4) evli, 4'u (%2,7) boşanmış ve 25'i (%25,2) bekarıdır.

Araştırmaya katılan evli kadın girişimcilerin eşlerinin büyük bir çoğunluğunun eğitim düzeyinin lise mezunu (%41,5) görülmektedir ancak, Karadağ'daki girişimci evli kadın eşlerinden eğitim düzeyinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Evli olan kadın girişimcilerin eşlerinin meslekleri incelendiğinde; 27'sinin memur (%18,4), 29'ünün (%19,7) girişimci, 15'minin (%10,2) serbest meslek, 8'sinin (%5,4) emekli olduğu görülmektedir. 'Bu sonuçlar, kadın girişimcilerin yaptıkları iş ile eşlerinin yaptıkları iş arasında bir bağlantı olduğunu ortaya koymaktadır. Kadın girişimcilerin büyük bir çoğunluğu ya eşleri ile aynı meslek grubunda çalışmakta ya da eşlerine yardımcı olacak mesleklerde çalışmaktadırlar. Kadın girişimcilerin genel olarak kendi mesleklerine yakın meslek sahibi olanlar ile evlilik yaptığı söylenebilir (Erdun, 2011:65).

Evli, dul veya boşanmış olan kadın girişimcilerin çocuk sahibi olup olmadıkları ve çocuk sayısı incelendiğinde 103'ünün (%70,1) çocuk sahibi olduğunu göstermektedir ve %91,2'i istihdamda bulunmaktadır. 'Kadınlar çocukları işlerinde ve kariyer gelişimlerinde engelleyici bir faktör olarak görmemektedirler' (Erdun, 2011:65).

Araştırmaya katılan kadın yarısı (%52,4) girişimcidir %29,3'ü girişimci faaliyetinde bulunmamaktadır. **Tablo 2.1**'de yer alan bilgiler incelendiğinde kadın girişimcilerinden girişimci olmaya yönlendirilen ilk üç nedeni sıralamaları istenmiş ilk üç nedeni sıralamaları istenmiş ve % 15 oranla 'Ekonomik Bağımsızlık', % 3,4 oranla 'İdealirimi gerçekleştirmek' ve % 2,7 oranla 'Sosyal statü' cevapları alınmıştır.

Tablo 2.1. Örneklem Grubundan Girişimcilikle Uğraşmayı Sebepler;

Neden Girişimcilikle Uğraşmayı Planlıyorum		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Geçerli	Ben Şuanki İşimden Memnun Değilim;	2	1,4	4,7	4,7
	Ekonomik Olarak Bağımsız Olmak İstiyorum;	22	15,0	51,2	55,8
	Daha Büyük Bir Sosyal Statü İstiyorum;	4	2,7	9,3	65,1
	İdeallerimi Gerçekleştirmek İstiyorum;	5	3,4	11,6	76,7
	Diğer	10	6,8	23,3	100,0
Toplam		43	29,3	100,0	

‘Neden kadın girişimci’ diye sorusunda % 10,9 oranla ‘Kendi İşimi Kurmak İçin Yeterince Sermayem Vardı’; %6,9 payla ‘Kocama Ekonomik Olarak Bağımlı Olmak İstemedim’; %5,4 payla ‘Dini İlkelerim Kendi İşimi Başlatmama Engel Değildi’ bulunmaktadır. Aynı anda *Neden kadın girişimci olmadınız*’ diye % 10,9 oranla ‘Finansal desteğim yok’ cevap yanıt vermiştir.

Tablo 2.2. Eğer "Evet" Cevabınızı Seçtiyseniz Bu Adımda Karar Verdiğiniz Nedenlerini Belirtiniz

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Geçerli	Riski Seviyorum;	7	4,8	9,0	9,0
	Kendi İşimi Kurmak İçin Yeterince Sermayem Vardı;	16	10,9	20,5	29,5
	Kocama Ekonomik Olarak Bağımlı Olmak İstemedim;	10	6,8	12,8	42,3
	Dini İlkelerim Kendi İşimi Başlatmama Engel Değildi;	8	5,4	10,3	52,6
	Diğer	37	25,2	47,4	100,0
Total		78	53,1	100,0	
Eksik	999	68	46,3		

Kadın girişimcilerin ailelerinde başka bir girişimcinin olup olmadığı incelendiğinde; 66'sının (%44,9) ailelerinde girişimci olmadığı, %45,5'i ise, ailelerinde başka bir girişimcinin olduğu görülmektedir. Bu oranlar, kadın girişimcilerin büyük bir çoğunluğunun ailesinde girişimci olduğunu göstermektedir.

Tablo 2.3'teki verilere göre, kadın girişimcilerin daha önce hangi işte çalıştıkları incelendiğinde; %43' ünün (%29,3) aylık gelir için çeşitli işler; %36'nın (%24,5) memur, %25'inin (%17) evden işler ve %35'inin (%23,8) diğer işlerde bulunmaktadır. Kadın girişimciler özel ve kamu sektöründe tecrübe kazanmış işlerini kurmuşlardır. Büyük çoğunluğunun önceki işletmelerin, şimdiki işletmelere benzediği söylenebilir.

Tablo 2.3. Örneklem Grubunun Girişimci Olmadan Önce Çalışma Durumu;

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Geöerli Memur;	36	24,5	24,8	24,8
Aylık Gelir İçin Çeşitli İşler;	43	29,3	29,7	54,5
Evden İşler;	25	17,0	17,2	71,7
Diğer	35	23,8	24,1	95,9
Hiç çalışmadım;	6	4,1	4,1	100,0
Toplam	145	98,6	100,0	
Eksik 999	2	1,4		
Toplam	147	100,0		

3.5.2 Karadağ'daki Kadınların Çalışma Hayatındaki Yeri ve Bilgileri

Örneklem grubunun mevcut faaliyet ilgilenmesi bulgularına göre %51'i sekiz yıldan fazla, %24,5'i - 2 ila 4 yıl arasında ve %18,4 - 5 ila 8 yıl arasında mevcut faaliyetinde bulunmaktadır. Tablo 2.4'de verilere göre, ankete katılan kadınların çoğunun kamu sektöründe ya da özel sektörde bulunmadır. % 32,7'lik bir oranla istihdam edildiğini görüyoruz, ancak ankete katılan kadınların büyük bir kısmına şirketi % 29,9 payla sıfırdan kuruyor. % 116,6'sı kocasının şirketini yönetmektedir, % 16,6'sı "Diğer" yanıtı seçmişti ve % 8,2'si ise aile şirketlerinde çalışmaktadır. Elde edilen verilere dayanarak, Karadağ'daki kadınların hala kendi şirketlerinin kurulmasını tercih etmediklerini ve girişimciliği teşvik etmek için ek tedbirler gerektiğini fark edebiliriz.

Tablo 2.4. Örneklem Grubunun Firmasını Kurma Şekli;

Firma Kuruluş Şekli	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Geçerli Kendim Sıfırdan Kurdan;	44	29,9	30,3	30,3
Aile Şirket;	12	8,2	8,3	38,6
Eşimin Şirketi;	17	11,6	11,7	50,3
Diğer	24	16,3	16,6	66,9
Ben bu şirkette sadece çalışanım;	48	32,7	33,1	100,0
Total	145	98,6	100,0	
Eksik 999	2	1,4		
Toplam	147	100,0		

Tablo 2.5'de Tablo 18'de göre, araştırmaya katılan kadın girişimcilerin işletmelerinin kuruluş sırasında destek aldıkları incelendiğinde; 29' inin (%19,7) 'Banka Kredisi', 27' unun (%13,6) 'Kişisel tasarruf'tan, 57' sinin (%38,8) Diğer işletmelerden kuruluş sermayesi temini edilmiştir.

Kadın girişimcilerin destek ve bilgi noktasında en önemli olanın bankadır söylenebilir. Kadın girişimcilerin büyük bir çoğunluğu faaliyetlerine başlamadan önce ailelerine danışmaktadır (Erdun, 2011:72). Evli olanlar iş konusunda genellikle eşlerine veya yakın akrabalarına danışmakta, bekar olanlar ise anne ve babalarından bu konuda destek almaktadır ya da son çare olarak – bankadan.

Tablo 2.5. Örneklem Grubunun Kuruluş Sermayesi Temini;

Kuruluş Sermayesi	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Geçerli Kişisel Tasarruf;	20	13,6	13,8	13,8
Akraba/Arkadaş Borçlanma;	11	7,5	7,6	21,4
Banka Kredisi;	29	19,7	20,0	41,4
Karşılıksız Destek;	12	8,2	8,3	49,7
Diğer	57	38,8	39,3	89,0
Devlet şirketi;	16	10,9	11,0	100,0
Toplam	145	98,6	100,0	
Eksik 999	2	1,4		
Toplam	147	100,0		

Tablo 2.6'ya göre, araştırmaya katılan kadın girişimcilerin girişimci olmalarını etkileyen nedenler incelendiğinde; kadın girişimcilerin önemli bir çoğunluğu (%42,2) aileye ek bir gelir sağlamak” yanıtını vermiştir. Bundan sonra ekonomik bağımsızlık (%23,1); patron olmak ve ideallerimi gerçekleştirmek (%10,9) girişimcilerin “girişimci” olmalarında etkisi olmuştur. Zengin olma arzusunun olmadığı söylenebilir. Kadın girişimcinin hem anne hem de girişimci olduğunu göz önüne alırsak, esnek çalışma saatlerinin (%8,2) bir sebep olduğu görülmektedir. İş yükümlülüklerini yerine getirmek (%8,2), Aile şirketinin sürekliliğini sağlamak (%6,8), yanıtı vermiştir.

Tablo 2.6: Örneklem Grubunun Girişimci Olmaya Yönlendiren Nedenler

	N	Frekans	S.Sapma	Ortalama
Aileye Ek Bir Gelir Sağlamak	62	42,2	,495	,42
İş Yükümlülüklerini Yerine Getirmek;	12	8,2	,276	,08
Sosyal İlişkileri Geliştirmek;	9	6,1	,241	,06
Patron Olmak;	16	10,9	,313	,011
Ekonomik Bağımsızlık;	34	23,1	,424	,23
Esnek Çalışma Saatleri;	12	8,2	,276	,08
Ideallerimi Gerçekleştirmek;	16	10,9	,313	,11
Zengin Olma Arzusu;	5	3,4	,164	,03
Aile Şirketinin Sürekliliğini Sağlamak;	10	6,8	,253	,07

Dichotomy grubu, 1. (Evet ile) değerde tablo halinde

Tablo 2.7'de kadın girişimcilerin işlerini yaparken karşılaştıkları zorlukları göstermektedir. Çalışmaya katılımcıların% 36,7'si "Diğer" yanıtını seçtiği için, aşağıdaki bahsedilen nedenlerin hiçbiri kadınların işlerini kendi işlerini yürütme konusunda büyük bir etkisi olmadığı söylenebilir. Firmasını kurarken karşılaştığı zorluklar % 19'u aynı anda üç sebep vardı: Sermaye Temini, Uygun Eleman Temini ve Uygun Materyal Temini; Karadağ gibi küçük bir pazar için 2017'de 2 867 öğrenci mezunu çıktı. 2016 yılında işsizlik oranı erkek ve kadın % 79.1'ini oluşturdu. Bu verilere dayanarak, Karadağ'da çalışan personel sıkıntısı, gerçek dayanağı olmayan işsiz yeni çalışanlar için bir mazeret olarak alınabilir. Pazarda tanınmamış olmak ve uygun yer seçiminin zorluklarının bir girişime başlarken genel olarak birçok girişimcinin yaşadığı güçlükler olduğu söylenemez, araştırmaya göre 147

katılımcıdan sadece 3 kişi böyle sorunlarla karşı karşıya kaldı. Kadın girişimcilerin% 8.8'i iş dünyasına açılmanın zorluklarından biri olarak iş tecrübesi eksikliğini seçmiş ve % 7,5'i ise uygulama ve bilgi birikiminden ötürü iş deneyiminin eksikliğiyle ilgili olarak “yetersiz bilgi” yi seçmiştir. Bunun nedeni olarak kadın girişimcilerin büyük çoğunluğunun, faaliyetlerine başlamadan önce yeterli bilgi ve finans almamaları gösterilebilir.

Tablo 2.7: Örneklem Grubunun Firmasını Kurarken Karşılaştığı Zorluklar

	N	Frekans	S.Sapma	Ortalama
Sermaye Temini;	22	15	,359	,15
Bürokratik İşlemler;	28	19,0	,395	,19
İş Tecrübesi Eksikliği;	13	8,8	,286	,09
Bilgi Eksikliği;	11	7,5	,265	,08
Uygun Yer Seçimi;	4	2,7	,164	,03
Kiraların Yüksek Olması;	20	13,6	,338	,13
Uygun Eleman Temini;	28	19,0	,395	,19
Pazarda Tanınmamış Olmak;	3	2,0	,195	,02
Uygun Materyal Temini;	28	19,0	,142	,02
Diğer	54	36,7	,484	,37

Dichotomy grubu, 1. (Evet ile) değerinde tablo halinde

Aşağı'daki **Tablo 28'de**: Karadağ bölgesini de içine alan küresel ekonomik kriz nedeniyle, kadın girişimcilerin% 23.2'si Dengesiz Piyasayı önemli bir sorun olarak görmektedir. Vergi ödemenin % 55'ının (% 22) ve Borç Ödemeleri %45'ının (%18) zorluğu çekiyor diye yanıtlamıştır. 2018 yılına kadar Karadağ düşük vergi oranına sahip ülkeler grubunda olduğu görünmektedir. Ancak 2019 Avrupa Birliği'nin yasalarına uyumlu olduğunu göstermek için Vergi %9'den- %19'e çıkartılmıştır. Bu nedenle kadın girişimcilerin 'Vergi ödemesi' zorluğu daha da artmıştır. Kadın girişimci soruşturma sırasında belirttiği gibi 'Sadece faturaları ödemek için çalışmalıyım, diyor'. Karadağ, Avrupa Birliği için çabalarken, vatandaşlarının sesine kulak vermeyi bıraktı. 'Tablo 22' incelendiğinde kadın girişimci karşılaştıkları güçlükler arasında, çalışanlarla (% 8,4) ve kredi çekilme sorunları (% 7,2) ile ilgili sorunlar bulunmaktadır. Karadağ'ın Yatırım Geliştirme Fonu (IRF), kadın girişimcilere toplam yatırım bedelinin% 75'ini oluşturacak olan, 12 yıl geri ödemeye kadar 30 bin avroya kadar kredi

sağlamayı mümkün kılmıştır. Ancak, krediyi elde etmek için IRF'den şartlar belirtilmemiştir ve krediyi kimin vereceğini belirleyecektir. Bu yardım, 2015-2020 Kadın Girişimciliği Geliştirme Stratejisi çerçevesinde Avrupa Birliği (AB) tarafından tanımlanmıştır.([tp://osnivanjepreduzeca.me](http://osnivanjepreduzeca.me)).

Tablo 2.8: İş Yürütürken Karşılaştığı Zorluklar;

		Responses		Percent of Cases
		N	Percent	
İşlerini Yürütürken Karşılaştığı Zorluklar ^{ar}	Dengesiz Piyasa;	58	23,2%	47,2%
	Borç Ödemeleri;	45	18,0%	36,6%
	Vergi Ödemeleri;	55	22,0%	44,7%
	Kredi Alma Zorluğu;	18	7,2%	14,6%
	Elemanlar İle İlgili Sorunlar;	21	8,4%	17,1%
	Müşterilerle İlgili Sorunlar;	14	5,6%	11,4%
	Ticaret Tecrübesi Eksikliği;	8	3,2%	6,5%
	Aile Sorunları;	4	1,6%	3,3%
	Toplumun Geleneksel Baskısı;	2	0,8%	1,6%
	Diğer	25	10,0%	20,3%
	Toplam	250	100,0%	203,3%

Dichotomy grubu, 1. (Evet ile) değerinde tablo halinde.

3.5.3 Likert Ölçek Değerlendirmesi

Likert ölçekleme tekniği ile ilgili beşli cevaplama ('Kesinlikle Katılmıyorum, Katılıyorum, Kararsızım, Katılıyorum, Kesinlikle Katılıyorum') kategorileri ve puan/sayısal 'Kadın girişimcilerin faaliyetleri sırasında karşılaştıkları güçlükleri' belirlemek amacıyla yapılan analizler sonucunda değerlendirme likert ölçek puanlama aralıkları dikkate alınarak yapılmıştır. Araştırmaya katılanların çoğunun % 98,6'sının iş hayatında kocalarından tam olarak destek görmüştür. Her zaman kocaların kadınların bir işin ilerlemesine engel çıkardığına dair şüpheler vardır. Daha önce Tablo 5'te göz önüne alındığında, araştırmacıların karşı cinsten yüksek eğitim seviyesinde olduğunu, kadınlara yönelik erkek desteğinin nedeninin tam olarak ne olduğuyla ilgili bir korelasyon olabileceği düşünülebilir.

Ancak eşlerinin desteğine bakılmaksızın araştırmacılar kendilerini diğer engeller üzerinde bulmuşlardır. Örneğin: Yüksek Vergiler% 51.7, Toplumun Kadın Girişimciliğinin Gelişimi Olumsuz Bir Etkisi Vardır. % 11,6'i oranla ve Karadağ hükümeti desteğiyle memnun olmadıkları toplam %10,2 oranla bulunmaktadır.

Bununla birlikte, iş dünyasındaki kadınlardan daha fazla erkeğin kadınların 84'ünün (% 57.1) Karadağ pazarında erkeklerin baskın olduğu gerçeğiyle tamamen aynı fikirdeydik. Kadınların% 21,1'i, sosyal yaşamlarının başarıları üzerinde büyük bir etki yarattığını,% 15.6'sının da bu ifadeyle tamamen aynı fikirde olduklarını kabul etmiştir.

Katılımcıların% 55.8 'inin' Karadağdaki Kadınların Girişimçiliğini Geliştirilmesi Avrupa Birliği'ne Giriş Koşullarından Birini Sağlamış Oldu 'gerçeğiyle tamamen aynı fikirdeydiler.

Kâr söz konusu olduğunda, kadınların% 28.6'sı aynı iş için daha az ücret ödendiğini,% 29.3'ünün de bu konuda tam olarak aynı fikirde olmadığını düşünürken, katılımcıların% 32,7'si kararsız kararını seçmiştir.

Katılımcıların% 50.3'ü, bir kadın girişimcinin bir aile ve bir iş olarak aynı şeyi elde edebilmesi,% 30.6'sının hala olumlu bir görüşe sahip olması ve bir kadının evde ve iş yerinde iyi bir yönetici olabileceği konusunda tam bir fikir birliğine sahip olma konusunda isteksiz davranmıştır. Katılımcıların% 44,9'u erkeklerin ve kadınların istihdamında bir fark yaratmayacağına inanmaktadır. Katılımcıların Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Nedeniyle Maddi Bulma Zordur'un% 17'sinin iddia ettiği gibi,% 32'si bu kabul edilemez bir gerekçe olarak değerlendirmektedir.²

3.5.4 Kadın Girişimci'nin Şirketi İlgili Bilgiler

Tablo 2.9'da şirket türü belirtirken 'Limit şirket' ilk sırada yer almıştır. (%55,8), Serbest mesleği 14 kadın seçmiştir ve üç sırada yer olan 'Anonim şirketi' bulunmaktadır. 'Diğer' seçim olarak 25'inin (%17) kadın yansıtmış. Eksik olan cevaplar sistemde '999' olarak geçer ve %13 ankette yer almaktadır.

² Alfa Katsayıları: 0,776; Ölçeklerinin güvenilir olduğu sonucuna ulaşmıştır. ($\alpha > .7$); X=289,859; p>0,001; sonuçlar istatistiksel bakımından anlamlıdır.

Tablo 2.9 Örneklem Grubunun Şirket Türü

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Valid Anonim Şirket	6	4,1	4,7	4,7
Limited Şirket (Ltd. Şti.);	82	55,8	64,6	69,3
Serbest Meslek Erbabı;	14	9,5	11,0	80,3
Diğer	25	17,0	19,7	100,0
Total	127	86,4	100,0	
Missing 999	20	13,6		
Toplam	147	100,0		

Faaliyet başlangıç yıllarına göre dağılım ise şu şekildedir (Tablo 2.10); 55'ının (% 37,4) -20 ila 30 yıl arasında iş başladı, 53'ünün (%36,1) - 30 ila 40 yaş arası girişimcilik faaliyetlerinde bulunmaktadır, 40 ve üstü kadınların %6'ının (%4,1) işe başladı diye yansıtmıştır. Sonuçlara bakarak Karadağ'daki genç kadınların ilk olarak iş kurmayı tercih etmiştir. Öyleyse yeterli tecrübe ve bilgi kazanmadan risk altına girer. İş yürütme zorluğu ve faaliyet başlangıç yıllar arasında pozitif yönlü bir ilişki var olduğu söylenebilir. Olgunluk yaşına gelene kadar 'tecrübesiz' olduğu için iş hayatında sorunlar yaşayabilir, o nedenle hükümet'ten eğitim desteği daha verimli olmalı, hatta ilkokuldayken çocukların girişimciliğe yöneltme durumları geliştirilmelidir.

Tablo 2.10: Örneklem Grubunun Faaliyet Başlangıç Yılları;

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçer. 20-30	55	37,4	37,4	37,4
30-40	53	36,1	36,1	73,5
40-50	6	4,1	4,1	77,6
111	33	22,4	22,4	100,0
Toplam	147	100,0	100,0	

Tablo 2.11'de kadın girişimcilerin bulunduğu sektör hakkında bilgi vermektedir. Kadın girişimcilerin% 68'i Hizmet sektöründe (Turizm, Ticaret), Tekstil, Hazır Giyim, Deri sektöründe% 10.9, Kültür, Sanat ve Tasarım sektöründe% 1.4 bulunmaktadır.

Tablo 2.11: Örneklem Grubunun Faaliyet Bulunduğu Sektör;

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Valid	Hizmet sektör (Turizm,Ticaret)	100	68,0	74,1	74,1
	Tekstil, Hazır Giyim, Deri;	16	10,9	11,9	85,9
	Kültür, Sanat ve Tasarım	2	1,4	1,5	87,4
	Diğer	17	11,6	12,6	100,0
	Toplam	135	91,8	100,0	
Missing	E	12	8,2		
Toplam		147	100,0		

Likert Ölçeği verileri dayanarak kadın girişimci 'Erkek-Kadın' istihdam açısından fark etmiyor diye yansıtmış 'Bay-bayan personel' verileri karşılaştırılırken (**Tablo 2.12**) bayan personelin daha fazla olduğu gözlenmiştir. Kadınlar tarafından kurulan firmalarda çalışan kadınların sayısı erkeklerin sayısından önemli ölçüde daha fazla olduğu görülmektedir. Bayan personeli olmayan şirketlerin % 6'ı (%4,1) yansıtmıştır. Bay personel olmayan şirket %27,2 artar. 1-3 arası %41-5'inin bayan personel sayısı, aynı sayı arası %31,3'ünün bay personeldir.

Tablo 2.12: Örneklem Grubunun Çalışan Bayan Personel Sayısı;

		Bayan Personel Sayısı		Bay Personel Sayısı	
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Geçerli	Sifir	6	4,1	46	31,3
	1-3;	61	41,5	63	42,9
	4-5;	21	14,3	11	7,5
	5+;	16	10,9	12	8,2
	Bir tek ben;	25	17,0	1	,7
	111	17	11,6	14	8,8
	Toplam	147	147	147	100

3.5.5 Örneklem Grubunun İhracat Bilgileri

Tablo 2.13'te görüldüğü üzere kadın girişimcilerin %77,6'ı ihracat yapmamaktadır. Sadece %10,2 ihracat yapmaktadır. 'Kadın girişimcilerin sahip olduğu işletmeleri büyütmeleri ve

ekonomik olarak güçlenmeleri için ihracat ile ilgili bilgi ve tecrübelerinin artırılması ve ihracat yapmaya teşvik etmeleri sonucuna varılmıştır (Öztürk,2016:87).

Tablo 2.13: Karadağ'da Ürettiğiniz Malları İhraç Ediyor Musunuz?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Hayır	114	77,6	88,4	88,4
Evet	15	10,2	11,6	100,0
Total	129	87,8	100,0	
Missing e	18	12,2		
Total	147	100,0		

Tablo 2.14'teki verilere göre, kadın girişimciler ihracat açısından halen pasif durumda görünmektedir. %40'nın (%27,2) Sırbistan ile işbirliği bulunmaktadır. Ancak, Sırbistan komşu bir ülke olduğu için onunla işbirliği yapmak en kolay ve en ucuz yol olduğu söylenebilir. %19,7'sinin Türkiye ile ve % 3,4'ünün Avrupa ülkeleriyle işbirliği yapmaktadır. Kadın girişimcilerin %10,9'unun Karadağ dışındaki herhangi bir ülke ile işbirliği yapmadığı görülmektedir.

Tablo 2.14: Örneklem Grubunun İhracat Yaptığı Ülkeler;	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Valid Türkiye;	29	19,7	19,7	19,7
Saudi Arabistan;	1	,7	,7	20,4
Srbistan;	40	27,2	27,2	47,6
Macaristan;	1	,7	,7	48,3
Makedonya;	1	,7	,7	49,0
İtalya;	2	1,4	1,4	50,3
Arnavutluk;	2	1,4	1,4	51,7
Diğer...	48	32,7	32,7	84,4
Hiç biriyle	16	10,9	10,9	95,2
Avropa Ülkelerle	5	3,4	3,4	98,6
Cevapsız	2	1,4	1,4	100,0
Total	147	100,0	100,0	

Tablo 2.15: Örneklem Grubunun Çözüm Önerileri		Cevaplar		Kasetlerin yüzdesi
		N	Frekans	
Çözüm Yolları Nelerdir; ^a	Hükümet ve belediyesinden daha fazla destek;	54	28,6%	49,5%
	Vergi azaltması;	17	9,0%	15,6%
	Finansal destek;	18	9,5%	16,5%
	Kadın Girişimciliği İçin Eğitim Ve Teşvik sağlaması;	8	4,2%	7,3%
	Bir Tek Kadın Derneği Kurmak.	6	3,2%	5,5%
	Uluslararası NGO'yla iletişim kurmak ve yurtiçi NGO'dan destek sağlaması;	13	6,9%	11,9%
	Tüm kadınlar için eşit şartlar sağlaması;	12	6,3%	11,0%
	Kadın girimci herhangi bir sorun yaşamıyor;	6	3,2%	5,5%
	Diğer Çözüm;	55	29,1%	50,5%
Toplam	189	100,0%	173,4%	

Karadağ 2020 yılına kadar Avrupa'nın bir parçası olacağı öngörülmektedir. Kadın girişimcilerin devlet tarafından desteklenmesi beklenmektedir. (%28,6). Ancak tüm Kadın girişimcilerden verdiği çözüm önerileri sadece hükümet tarafından onaylanabilir. Vergilerin düşürülmesi (%9), Finansal destek (%9,5),Eğitim Sağlamak (%4,2), Uluslararası NGO'yla iletişim kurmak (%6,9), Tek bir Dernek Kurmak (%3,2), Tüm kadınlar için eşit şartlar sağlamak (%6,3). Kadın girimcilerin %6 sı (3,2) herhangi bir sorun yaşamıyor olarak yansıtmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

‘Rekabetin küresel bir kimlik kazanarak, uluslar ve örgütler yanında bireyleri de kapsam alanına aldığı günümüzde; gerek bireysel ve örgütsel gerekse ulusal varlığı etkin bir şekilde sürdürebilmek, öncelikle yüksek düzeyde bir girişimcilik potansiyeline sahip olmayı, sonrasında da bu potansiyeli etkin bir şekilde kullanabilmeyi gerektirmektedir.’(Ören ve Biçkeş, 2011). Bu çalışmada elde edilen bulgular çerçevesinde karadağ’daki girişimci kadın kendi işini kuran girişimciler için iş fikri aşamasında bilgi eksikliği, iş kurma sürecinde yer alan resmi kurumların bürokratik yapıları, yasal işlemlerin uzunluğu ve karmaşıklığı, kuruluş masrafları, işletme döneminde enflasyon baskısı ile düşen kâr ve azalan işletme sermayeleri ve bunlara eklenebilecek birçok faktör girişimcinin başarısını ve karlılığını sürekli zorlamaktadır. Girişimcilikte ödemeler, alacaklar, nakit akışı planlaması banka ilişkileri, devlet ödemeleri, satış, maliyetler gibi sürekli para ile uğraşma zorunluluğu vardır.

Karadağa topraklarında girişimcilik toplumun kalkınması çok önemli ve gereklidir. Girişimciler hem bireysel hem toplumsal düşünmek zorundadırlar. Bunun sonucu olarak girişimcilerin içinde yaşadıkları topluma karşı önemli misyonları vardır. Girişimcilik, ülke ekonomisinin gelişmesinde de vazgeçilmez unsurlardan biridir. Girişim, günümüzde yeni iş alanları oluşturma, rekabet edebilme ve ekonomik büyümeyi sağlama aracı olarak görülmektedir. Girişimcilik, yeni kaynaklarla, yeni teknolojilerle toplumu tanıştırır ve böylece daha önce kullanılmayan ya da daha az kullanılan kaynaklar ekonomiye kazandırılır. Kullanılmakta olan üretim araçlarının ve mevcut girdilerin değişik biçimlerde kullanılmasıyla üretimi arttırılmış olur.

Kadın girişimcilerin devlet tarafından desteklenmesi bekleniyor. Ancak tüm Kadın girişimcilerden verdiği çözüm önerileri sadece hükümet tarafından onaylanabilir. Vergilerin düşürülmesi, Finansal destek ,Eğitim Sağlamak, Uluslararası NGO'yla iletişim kurmak, Tek bir Dernek Kurmak , Tüm kadınlar için eşit şartlar ve Avrupa Birliği'ne üye olmadan önce, Karadağ, kadın girişimcilere uygulanan ve kadınların koşullarını iyileştiren yasalar alanındaki tüm gerekli koşulları sağlamalıdır.

KAYNAKAÇA

- Abdulkirim, Bahadır (2005), *Tarihte ve Günümüzde Kadın*, Selçuk Üniversitesi. İlahiyat Fak. Öğretim Üyesi, İlkadim dergisi Yay, Erişim tarihi:09.01.2019. (<http://www.enfal.de/ev18.htm>)
- Abdullah, SOYSAL (2005), Kadın Girişimcilerin Özellikleri, Karşılaştıkları Sorunlar ve İş Kuracak Kadınlara Öneriler: Kahramanmaraş İlinde Bir Araştırma, Eskişehir : Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi Yay,72.
- Aytaç, Ö. (2015), *Girişimcilik: Sosyo-kültürel bir perspektif*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yay, 15.
- Bozkurt, Ö.Ç., Kalkan, A., Koyuncu, O., & Alparslan, A. M. (2012), *Türkiye’de Girişimciliğin Gelişimi: Girişimciler Üzerinde Nitel Bir Araştırma*. Journal of Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences Year Yay, 234.
- Bojanović, Vesna, *Žensko preduzetništvo u Crnoj Gori -policy paper*,İPER, Institut za žensko preduzetništvo i ekonomski razvoj, Podgorica,2013, s14.
- Esmeray, Karataş, Girişimcilik I 5.konu kadın girişimciliği, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde verilen Girişimcilik I dersi için hazırlanmıştır. Güz 2016. Syf 9. (<https://www.slideshare.net/kesmeray/giriimcilik-i-5hafta-kadn-giriimcilii>) Erişim Tarihi: 10.01.2019.
- Gürol, Mehmet Ali (2000); *Türkiye’de Kadın Girişimci ve Küçük İşletmesi: Fırsatlar, Sorunlar, Beklentiler ve Öneriler*, 1. Basım, Atılım Üniversitesi Yayınları, Ankara, 23.
- Kenan, Ören, Mehmet, Biçkes (2011), *Kişilik Özelliklerinin Girişimcilik Potansiyeli Üzerindeki Etkileri (Nevşehir’deki yüksek lisans öğrenim öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırma)*, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Y. 69-70;
- Meryem, Demet, Öztürk (2016), *Türkiye’de Kadın Girişimcilik. Kadınları Girişimciliğe Yönelten Faktörler, Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri*,

İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dış Ticaret Enstitüsü, Working Paper Series, WPS NO/ 21 / 2016-05, syf 7,87.

- Soysal, A. (2010). *Türkiye’de Kadın Girişimciler: Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi Yay, 83-114.
- Serap, Çabuk, Hatice, Doğan, Südaş, Selin, Köksal, Araç(2016), *Kadın Girişimcilerin İş Yaşam Süreçlerinin İncelenmesi. Adana İlindeki Girişimciler Üzerinde Bir Uygulama*, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yay,425.
- Şerife, Erdun (2011), *Kadın Girişimcilerin Risk Alma Eğilimi ve Kendine Güven Özellikleri Üzerine Bir Çalışma: Zonguldak Örneği*, Zonguldak Karaelmas Üniveristesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lşsans Tezi, 64, 65,72.
- Öğüt, A. (2006), *Türkiye’de Kadın Girişimciliğin ve Yöneticiliğin Önündeki Güçlükler: Cam Tavan Sendromu*, Selçuk Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü, ÇOMÜDergileri Yay,431<http://acikerisim.lib.comu.edu.tr:8080/xmlui/handle/COMU/973>
- Kenan, ÖREN, Mehmet ,BİÇKES, Kişilik Özelliklerinin Girişimcilik Potansiyeli Üzerindeki Etkileri, (Nevşehir’deki Yüksek Öğrenim Örencileri Üzerinde Yapılan Bir Araştırma), Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Y.2011,sf: 84.

İnternet kaynakça (Erişim tarihi 10/09. 01.2019)

- <https://bilgisler.com/kadinin-ekonomik-bagimsizlik-sorunu/>